

Iulian Boldea, Dumitru-Mircea Buda (Editors)

CONVERGENT DISCOURSES. Exploring the Contexts of Communication

Arhipelag XXI Press, Tîrgu Mureş, 2016

ISBN: 978-606-8624-17-4

Section: Literature

MIRCEA CĂRTĂRESCU'S DIARY – THE SENSE OF SELF-LOOKING

Diana Sofian
PhD, Botoşani

Abstract: The publication of Cărtărescu's Diary, so far in its three volumes, was a challenge in the full sense of the word, both for the public and for the writer. On the one hand, one must take into account the specific conditions of the Romanian literary space after 1989: the hunger for such texts was demonstrated by the number of sales made. On the other hand, one speaks about a writer who had made his name known both as a poet and a novelist. Both the waiting and the reception were tense, as reflected in the chronicles dedicated to the novel. Mircea Cărtărescu's intention was not to open the way to his writings, but to double the force with which they entered public consciousness by exposing creative labor. Cărtărescu's Diaries represent the space behind the literary work, the double room in the mirror, in which the creator self is constantly questioning his role and purpose in the world. They have, therefore, as the author confesses, primarily aesthetic, and secondly ethical value.

Keywords: creative labour, interiority, self-substitution, textualism, postmodernism

Publicarea *Jurnalului* cărtărescian, până acum în cele trei volume ale sale, a constituit o provocare în deplinul sens al cuvântului, atât pentru public, cât și pentru scriitor. Pe de o parte, se impun a fi luate în considerare condițiile specifice spațiului literar românesc după 1989: foamea de astfel de texte s-a demonstrat prin vânzările realizate. Pe de altă parte, vorbim de un scriitor care își făcuse numele vizibil ca poet și prozator. Așteptarea și receptarea au fost deopotrivă de tensionate, fapt reflectat în cronicile de care a avut parte.

Intenția lui Mircea Cărtărescu nu a fost, deci, aceea de a deschide calea scrierilor sale, ci de a dubla forța lor de pătrundere în conștiința publică prin expunerea travaliului creator. *Jurnalele* cartăresciene reprezintă spațiul din spatele operei, camera dublă din oglindă, în care eul creator se interoghează în permanență cu privire la rostul și rostirea sa în lume. Ele au, prin urmare, așa cum și mărturisește autorul lor, în primul rând valoare estetică, și în al doilea rând valoare etică.

În *Jurnal*, Cărtărescu își negociază imaginea, ca să folosim sintagma impusă de Iulian Costache: eul real, trăitor, își dispută spațiul mărturisirii cu eul construit în procesul de creație: rezultă o țesătură cu fire atent alese între ceea ce i se întâmplă și ceea ce face să se întâmple, ceea ce proiectează și duce la îndeplinire. O pânză de păianjen construită din plinuri și goluri, cu trasee aparent haotice, ruptă adeseori, dar reluată cu obstinația instinctivă a celui care știe de la început care îi e rostul pe lume: acela de constructor al sinelui.

Iulian Boldea, Dumitru-Mircea Buda (Editors)

CONVERGENT DISCOURSES. Exploring the Contexts of Communication

Arhipelag XXI Press, Tîrgu Mureș, 2016

ISBN: 978-606-8624-17-4

Section: Literature

Eul se naște astfel din spuma zilelor, conștient de rolul său de constructor orb la semnificațiile întregului: asemenea păianjenului, el se scrie și se înscrie în pânza pe care-o locuiește, dar nu se poate citi pe sine. Notațiile în acest sens sunt penetrante încă din primele pagini: „Noi nu ne putem descifra pe noi înșine, așa cum o hieroglifă nu se poate citi pe sine. Suntem făcuți să fim citiți de altcineva” [2007 a, p.10] Așadar îi revine cititorului sarcina de a decoda nodurile și semnele acestei construcții, pentru că sinele nu poate să revendice pentru el însuși înțelegerea: „E o mare prostie să crezi că poți înțelege ceva” [2007 b, p.11], căci aceasta ar însemna și sfârșitul vieții sale: „De fapt, viața unui om durează până când el atinge apogeul conștiinței de sine, punctul dincolo de care nu mai poate trece” [2007 a, p. 207].

Ideea că textul-lume își are propriile legi și propria conștiință de sine, care manevrează subconștientul scriitorului, al inceptorului, al celui care se (în)scrie pe sine în text urmând legi care-l conduc fără să fie înțelese, este observată de Cărtărescu și în cazul lui Kafka: „Există o logică (adică legi) care nu mai sunt ale omului, ci ale minții străine care e lumea. Aceste legi nu sunt enunțate, pentru că nu pot fi gândite ci doar arătate. Kafka nu le cunoaște, cum nu poate cunoaște sensul scrisului său. El își „înțelege situația”, din când în când, dar „înțelegerea” este paradoxală, de parcă, de fapt, textul său l-ar înțelege pe el din când în când. Nu există decât o problemă imensă pentru el: cum se face că omul nu este mântuit, când există de fapt toate condițiile pentru mântuirea lui ? Omul acceptă un joc ale cărui reguli îi sunt necunoscute, dar care joc e chiar dovada grației dumnezeiești. Însăși existența jocului este mântuirea. Și totuși el reușește să piardă jocul. Mântuirea există în realitate, dar este inaccesibilă. Lumea este statistică, nedeterminată, real și virtual sunt indiscernabile, logica e plurivalentă, holarhia e infinită. Și totuși enormul mecanism funcționează perfect, dând seama de „fiecare fir din capul” personajului. Determinismul absolut resimțit ca haos absolut” [2007 a, p. 207].

Astfel, scriitorul este asemenea păianjenului - prizonier al propriei sale pânze, create după legi pe care le urmează, dar care lui îi rămân necunoscute și care îl înglobează și-l justifică. Născută din el însuși, creația devine grea cu propriul ei născător: „Cum poate avea dumnezeirea structură internă? Pătrunzi în ea ca într-o lumină orbitoare, care te incendiază instantaneu și te transformă. Cum e posibil ca, așa transformat cum ești, devenit una cu marea lumină, să nu fii încă mântuit, ci abia la porțile mântuirii, și să vezi deodată altă lumină, de altă natură, infinit superioară primeia, să te rătăcești într-o ierarhie de flacără tot mai pură? Și intuind fantastica minune, să înțelegi deodată că ea nu-ți este, de fapt, oferită, ci ești constrâns să rămâi etern pe prima, a doua sau a miliarda treaptă... De fapt, înțelegerea dumnezeirii ca organism și nu ca anihilare o anulează și te îndepărtează de ea.”

O dominantă pe harta trăsăturilor definitorii este spaima de eșec a scriitorului. Neputința de a umple pagina îi dezvăluie propriile limite și posibilitatea de a pierde ceea ce îi justifică existența – calitatea sa de creator, dar și latura sa feminină în actul creației: el este „pagina albă”, a cărei pereche masculină este forța creatoare: „Sunt părăsit acum, nu mai pot scrie un cuvânt după altul, dar trebuie să-mi păstrez domeniile, chiar ruinate, pentru că nu se poate să nu revină odată ceea ce, odată, a fost mult mai mult decât totul. Îmi amintesc cum era pe atunci, fericirea aceea la propriu nebună a fecundării mele de către cel care-și lăsa poemul în matricea paginii. Fiindcă, atunci și acum, asta am fost eu de fapt: pagina albă. Sau pagina mângălită, în

Iulian Boldea, Dumitru-Mircea Buda (Editors)

CONVERGENT DISCOURSES. Exploring the Contexts of Communication

Arhipelag XXI Press, Tîrgu Mureș, 2016

ISBN: 978-606-8624-17-4

Section: Literature

care un text imund încearcă să se nască prin partogeneză. Orice scriere adevărată presupune însă un *intercourse*: două entități psihice, una feminină și interioară (eu), cealaltă masculină și cine-știe-de-unde-venită. „Muza” este mereu masculină. La fel, inspirația, fantezia, toate vorbele astea trans-sexuate printr-o perversiune lingvistică” [2007 a, p. 259].

Dedublarea conștiinței se realizează și pe acest plan, autorul fiind în același timp coala nescrisă și entitatea din afară, cu rol de a incita zeul și de a înscrie textul, spectator la actul creației: „Provoc iar zeul de lumină galbenă, printr-o atitudine obscenă a minții, să vină și să oncalece. Fiecare pagină goală – o zonă erogenă, fiecare duct al pixului – o zgârietură sadică” [2007 a, p. 187].

Alteori, sentimentul exteriorității se preschimbă în opusul său: conștiința capabilă să-și iasă din sine și să provoace inspirația, asistând apoi, ca și inexistentă, la creație, se poate răsfrânge în ea însăși în momentele de hiperluciditate, provocate de consumul de cafea și de singurătatea necesară. Actul creației este atunci asumat întru totul, ruperea de starea de transă fiind prilej de autoironie: „Cea mai pură lumină de amurg de toamnă, pe fereastră. Beau o cafea tare, îmbătrânesc și scriu de mână. Și, *of course*, estetizez, estetizez...(bineînțeles, pentru că asta-ți rămâne când nu mai ai credință: bigotismul)” În astfel de momente, eul creator se strânge în sine ca într-un templu uterin în care oficiază vocea hipnotică: „Scrisul înseamnă o limitare extraordinară, o restrângere a conștiinței până-ntr-atât încât rupe orice legătură cu lumea. Refaci un uter în jurul tău. Închizi pleoapele și aștepți. E ca în hipnoză: totul dispăre, în afară de vocea care comandă, și care te hrănește cu voință străină ca un cordon ombilical. Atunci ești tu însuși, când vocea vorbește limpede în tine, iar tu stenografiezi înfrigurat” [2007 a, p. 44].

Senzația mistică a identității cu opera sa se manifestă la nivel corporal până la de-substanțializare și substituție: „Am închis ochii, scufundat într-un lichid numit dumnezeire, și mi-am simțit conturul corpului ca pe un desen vid. În ovalul gol și alb al capului, un deget gros pusese o amprentă de aur.” [2007 a, p. 99].

Această stare de dispersie a sinelui e în același timp una de re-constituire: prizonier în propriul templu, sinele contemplă lumea pe care o proiectează doar în visul produs de hipnoză. Trecerea de la luciditate la hiperluciditate este o explozie a nucleului în elemente în același timp familiare și anamorfotice, pentru ca, scrise, inventate, ele să capete sens, adică funcții estetice. Este momentul în care puterile sunt ajutate, și codul amprentat în ființa creatoare începe să lucreze, să o lucreze, să o transforme în operă scrisă: „Contemplu lumea fără să gândesc la ea, sunt copacii, bisericile, casele vechi, trecătorii, mâinile mele, liniștea țiuitoare, rarele senzații kinestezice care formează acum această imanență. Hiperdur altădată, ca un sâmbure imposibil de spart, eul meu (eu, Mircea Cărtărescu, what it is ? what it is?) e acum risipit în exterioritate, pe care o modelează fără să i se poată substitui. Nu știu dacă vreodată dispersia asta va înceta și voi putea focaliza pe vreun obiect al minții mele. Dacă voi mai fi pasionat de ceva, dacă voi mai găsi consecvență și forță undeva.[...Bărbatul[...] scrie ca să fie, deși nu mai înțelege de mult ce înseamnă asta, de ce trebuie să fie, de ce n-ar rămâne în dispersie și contemplare. La fel, poate, ar rămâne și fluturele la nesfârșit în crisalidă, dizolvat tot, cu fosta formă de vierme, atât de funcțională, complet deteriorată, dacă n-ar lucra ceva-n el, dincolo de ceea ce el vrea și nu vrea, poate și nu poate. Bărbatul de la masă așteaptă să fie luat și folosit așa cum el folosește

Iulian Boldea, Dumitru-Mircea Buda (Editors)

CONVERGENT DISCOURSES. Exploring the Contexts of Communication

Arhipelag XXI Press, Tîrgu Mureș, 2016

ISBN: 978-606-8624-17-4

Section: Literature

pixul, pentru incompreensibile manevre pe o hârtie albă. Dar poate că pasta e terminată și el e de mult aruncat la gunoi” [2007 a, p. 161].

Înțelegerea acestui proces, re-prezentarea lui pe scena conștiinței, nu va fi niciodată la Cărtărescu prilej de mândrie, de hybris, dimpotrivă, odată relevat sieși ca ales al forței creatoare, sinele se înspăimântă: „De la o vreme e o mare mișcare în gândirea mea. Încep să cred că-ncep să-nțeleg, și asta e înspăimântător” [2007 a, p. 170]. Atingerea și depășirea propriilor limite, ieșirea din sine și asumarea îndrăznelii actului sunt prilej de smerenie în fața forței care-ți dictează schimbarea la față, re-modelarea propriei esențe, constituirea după legi și tipare mai înalte: „Foarte puțini oameni, îmi închipui, și-au atins limitele interioare. Cei mai mulți, bineînțeles, nu sunt măcar conștienți de existența lor. Dar pentru cei ce fac zilnic efortul acesta, problema obsedantă nu mai este să-și atingă limitele, ci să mai poată supraviețui după aceea. Și asta nu pentru că limita însăși te ucide cu vreo descărcare de energie metafizică, ci fiindcă n-o poți atinge, la drept vorbind, decât o dată. Când ai atins-o, ea dispăre ca limită, rămânând totuși de netrecut, iar viața ta ulterioară dispăre și ea ca viață, deși poate continua zeci de ani” [2007 a, p. 199].

Codul genetic textual îl re-modelează, înscriindu-l în lumea creată pe care o deslușește depășindu-și limitele, din același material cu personajele sale. Acest fapt îl obligă la un nou tip de înțelegere. Actul constituirii conștiinței de sine creatoare este un proces de lectură repetată, până la înțelegerea noului labirint în care eul se dedublează în vânător și vânat deopotrivă: „Mult mai mult decât Mircea sunt Egor, sunt Herman. Monstrul străin care așteaptă în mine. Ca și Kafka, îmi înțeleg scrierile treptat și mult după ce le-am scris” [2007 a, p. 337].

„Monstrul invocat”, străin ființei celei dintâi, construite după modelul realității, este amprentat ca mesaj despre și dinspre o lume superioară, cea a ficțiunii. identitatea dintre vânător și vânat, dintre cel care caută și cel care este căutat, permite glisarea între cele două prin conștientizarea puterii transformatoare a pereților de oglindă ai labirintului: acolo, înăuntru, se naște străinul-semenul, din apele fecunde le ambiguității oglinzilor realității și ficțiunii: „...plecând cumva de la Kundera (și cu atâta tulburare și apăsare în inimă), că ficțiunea are tendința să fie împinsă la extrem și că extrema ficțiune e realitatea. Ficțiunea tinde la realitate, și incredibilul, imposibilul (care în ficțiune sunt la locul lor și sunt exagerate tocmai pentru a împlini tendința de care vorbeam), improbabilul devin deodată *evidență*. Ce faci când, exersând ficțiunea, ai invocat monstrul, și când te trezești cu el lângă tine, străduindu-se să te convingă că de fapt nu e un monstru înspăimântător, ci amicul tău vechi, cutare, în care ai deplină încredere? [...]Cât ai vrea ca deodată să apară fiara în întregime (o știi, ai mai înfruntat-o, ai mai fost aproape omorât de ea) și să-ți rupă deodată oasele, dar asta nu se întâmplă, pentru că numele adevărat al monstrului e *ambiguitatea*. Și începe teribila și ridicola simbioză. Assez” [2007 a, p. 24].

Ieșirea din labirint, conștientizare a acestei ambiguități, e o naștere-moarte: „Nimic mai trist, mai sfâșietor de trist decât iluzia realității. Abia când ai înțeles asta ești matur și ești liber” [2007 a, p. 27].

Ea se realizează prin asumarea legilor labirintului, a condiției de vânător și vânat: „Construcție și deconstrucție. Un scriitor care înțelege adânc literatura trebuie să deconstruiască

Iulian Boldea, Dumitru-Mircea Buda (Editors)

CONVERGENT DISCOURSES. Exploring the Contexts of Communication

Arhipelag XXI Press, Tîrgu Mureș, 2016

ISBN: 978-606-8624-17-4

Section: Literature

în partea a doua a operei lui, ce a construit în prima parte”, în permanentă căutare de sine: „Pentru mine mística nu e un joc cu simboluri, nu e poezie. E căutare adevărată, chiar dacă urmele ei imediate sunt poezie. Poezia este semnul, scoria rătăirii în căutare. Cel care găsește nu scrie, cel care scrie caută și, deocamdată, eșuează. Fiecare poem, orice carte – sunt grote explorate și părăsite, fiecare cu flora, fauna și comorile ei, dar fără ieșire” [2007 a, p. 215].

Căutarea înseamnă ieșirea hiperlucidă din sine către sine în procesul de dispersie a conștiinței și de aluvionare ascendentă la genom pe spirala labirintului cu oglinzi multiplu fațetate: „Kafka: proza exponențială. Nu în onirism, ci în puterea minții de a dezvolta exponențial o idee e miza lui. Doar prin telescoparea asta spargi limitele înțelegerii și cristalizezi neînțelegerea ca pe un zid de cuarț, spart la rândul său către o neînțelegere de o sută de ori mai mare, și apoi către una de zece mii de ori.” [2007 b, p. 43].

Apele interșanjabile ale oglinzilor sunt interfețele labirintului, rezultat al suprapunerii câmpurilor introproiective: visul, amintirea, emoția, nebunia controlată – care e hiperluciditatea creatoare: „Singurele patru forțe care pot duce la o carte adevărată: suferința, singurătatea, paranoia, isteria. Dintre ele, n-am pactizat cu paranoia, și totul mă-ndeamnă s-o fac în „O”. Totul, în afară de faptul că...nu sunt paranoic. Pe celelalte le știu prea bine.”; „Nebunia apare la capătul antrenamentului organizat[...]Să scriu prost, dar să scriu.”; „Ce iese cel mai greu în artă: să fii în același timp înțelept și isteric.”; „Orice emoție este o amintire.” [2007 , p. 215].

Cheia către cele mai vechi amintiri o constituie visul, care codifică și modalitatea de trecere prin spațiile labirintului: „Visele pot fi doar epifenomene ale reprogramării genetice, ale sculpturii neuronale, ale conectării experienței recente cu experiența veche (*cât de veche?*) a celui ce visează etc.”. după definiția jungiană, el este „organul de informație și control” al monstrului familiar reflectat de oglinzi, produs al acestora, eul: „Nu se visează în propoziții simple. Dimpotrivă, în arborescențe care se pierd în aluzii, anacolaturi, ambiguități” [2007 b, p. 59].

Direcția spiralei este ascensiunea spre trecut, re-constituirea eului din înseși culoarele de aer cețos ale labirintului: „Nu descriu trecutul scriind despre lucruri vechi, ci aerul dintre mine și el. Acel aer albastru prin care se văd munții în tratatul lui Leonardo. Felul în care înfășoară creierul meu de acum creierul meu din trecut. Interacțiunea a două minți, a două ordine de imagini. Știu ce vreau să fac, dar cred că e bine să aștept toamna ca să încep. Până atunci, să-mi încerc aici culorile și cele două sute cincizeci de mii de nuanțe de albastru în primul rând” [2007 b, p. 198].

Legătura între eurile hologramatice proiectate pe oglinzile labirintului spiralat se realizează în momente alese, momente ale singurătății absolute: „Dincolo de geamuri și jaluzele plouă violent, apa curge prin burlane, câte-un fulger albește bucata de cer decupată de curtea interioară. Îmi place cum sună, cum miroase ploaia. Dacă reușești s-o simți cu adevărat se restabilește o legătură. Nu cu natura sau cu alt *bullshit*, ci cu toate momentele, tot mai intense pe măsură ce urci spre trecut (da, asta-i direcția, căci nu cobori, ci urci spre izvor), în care-ai ascultat, într-o cameră din sutele în care-ai dormit sau doar ai stat la geam, răpăitul ploii.” [2007 b, p. 247].

Iulian Boldea, Dumitru-Mircea Buda (Editors)

CONVERGENT DISCOURSES. Exploring the Contexts of Communication

Arhipelag XXI Press, Tîrgu Mureș, 2016

ISBN: 978-606-8624-17-4

Section: Literature

Procesul reconstitutiv al eului pe spirala trecutului este un act creator, pe modelul genetic impus de text: „Nimeni nu reînvie trecutul, cel mult îl reconstruiește (sau, vorba lui M. Călinescu, îl construiește pur și simplu)”[2007 b, p. 340]. Psihicul se re-cunoaște din acumularea amănuntelor, prinse într-un joc tensionat, uneori plictisitor prin redundanță, alteori violent prin forța poeziei. Aceasta este miza creației cărtăresciene și în jurul acesteia se rotește masa de informații a jurnalelor: „Când toți se vor duce spre social, politic și istoric, eu voi rămâne eu voi rămâne la psihicul „che muove il sole e l’altre astre”¹. Voi merge în răspăr, spre interior, și mi-e totuna dacă voi fi adulat sau uitat (probabil vor fi amândouă deodată)” [2007 a, p. 74].

Termitiera eului e fără sfârșit, închizându-se pe sine în propria deschidere, ca o bandă a lui Moebius, iar conștientizarea glisării pe fețele ei permite și momente autointerogatoare asupra unui punct inițial, ce dau naștere la presupuneri uimite și oarecum resemnate în fața de neînțelesului vieții: „Mă-ntreb dacă totul nu mi-a venit începând din acea noapte de la 18-19 ani (?) când am avut prima dată, cum să-i zic? – criza, iluminarea, transgresarea aceea care rămâne cel mai înfricoșător lucru din viața mea. Ar trebui să-mi studiez puțin vechile jurnale, ca să-mi dau seama de circumstanțe. Da, ce fantastică e viața mea...”[2007 a, p. 259].

Căutarea de sine/în sine echivalează cu anularea cursului obișnuit al gândurilor, cu stoparea desfășurării lor după o logică pur carteziană. Fluxul conștiinței este un curent care videază gândirea de o controlul logicii, eul constituindu-se după legități care nu pot fi determinate, pe tipare care sunt invizibile conștiinței: „Mi-am oprit mintea oarecum deliberat, dacă mă gândesc că, deși ea și nu eu a luat decizia asta, a fost cu acordul (sau fără protestul) meu. Să fi continuat să scriu la O ar fi fost să fiu acum mort și plin de viermi, poate. Mi-a(m) interzis aproape orice activitate mentală, am fost zile și săptămâni în șir nimeni, dar absolut nimeni, cum nu poate fi nici un hamal, nici un contabil. Cred că nici nu am putut fi văzut dinafară. Iar dinăuntru nu a fost nimeni care să mă poată vedea” [2007 b, p. 12].

Actul căutării de sine echivalează cu o capitulare, parcurgerea labirintului înseamnă acceptarea resemnată a mirajului oglinzilor: „Totul în mine e acum defensiv și contemplă nimicul, tot ce e sincer în mine” [2007 b, p. 15].

Singurătatea acestui demers este și condiția lui necesară, fără de care tiparele pot fi bruiate, falsificate, decodarea neputându-se realiza corect: „Nu mai găsesc interfața dintre cuvinte și mine însumi după trei ani de abandon și ștergere[...] Am nevoie de mine, nu mai pot trăi fără mine”. Ea este mediul cu care eul creator se confundă, este lichidul său amniotic, hrana vitală a scrisului său: „De fapt, mi-am iubit întotdeauna singurătatea, fiindcă ea a fost mereu același lucru cu viața și cu scrisul meu. N-am scris bine decât când am fost foarte singur, chiar și căsătorit, chiar și cu o iubită.”, ea nu este un dat, ci un bun câștigat: „Căci nu prețuim singurătatea decât când o merităm” și are gustul sincerității cu sine însuși: „Sunt atât de singur. Poate de zeci de ani n-am mai fost așa. Sunt la ora bilanțului și nu sunt în stare să fac un bilanț. Sunt doar imagini care-mi locuiesc deodată memoria: curtea vastă a morii, casa lui tataie din Tântava. Dar nimic de felul: iată cum a fost. Iată ce înseamnă. Ce-am înțeles trăind. Ce-am

¹ Citat reproduș de autor din memorie, inexact (*che muove il sole e l’altre stelle*).

Iulian Boldea, Dumitru-Mircea Buda (Editors)

CONVERGENT DISCOURSES. Exploring the Contexts of Communication

Arhipelag XXI Press, Tîrgu Mureș, 2016

ISBN: 978-606-8624-17-4

Section: Literature

trăit.[...] Deja nu mai e nimeni lângă mine. *I maybe must be high or low*. Nu semăn cu mine, nu merg cu nimeni pe același drum. Sunt eu cel dintotdeauna, uneori văd clar unitatea a tot ce-am scris vreodată: totul e la fel, de când nici eu nu știam ce-i cu mine și pe cine mai pasișam. Și până-acum (când nici eu nu știu ce-i cu mine etc.)” [2007 b, p. 150].

Sinceritatea față de sine e o mărturisire de pe ambele fețe ale oglinzii: dualitatea se constituie o dată pe interiorul țesăturii fantastice a textului vieții: există în sine un eu al tăcerii și un tu al spunerii, așa cum le citește autorul la Tzvetan Todorov: „Două categorii fantastice incompatibile, după Todorov: categoria Eului (copilărie, autoerotism, nebunie, religie, drog, non-verbalitate, breșă eu-lume; 2. categoria Tuului (sexualitate perversă, nevroză, magie, verbalitate, breșă eu-inconștient). Prima – contemplativă, autistă; a doua: activă, agresivă.” [2007 a, p.82]. Acesta poate fi, de asemenea, dublat prin dihotomia generică: „OK, trebuie să ai testicule ca să scrii ceva ca lumea. Dar pe lângă ele nu îți strică și o micuță și drăguță pereche de ovare, dacă vrei să îți iasă insuportabil de bine”, pentru că „Gândirea abstractă, e de fapt, o perversiune la fel de mare ca desfrâul sexual. Homunculul care ține hățurile corpului nostru, așezat în inimă sau în glanda din centrul creierului, este femeie dacă suntem bărbați și bărbat dacă suntem femei” [2007 b, p. 198, 209].

De asemenea, în marele spectacol al oglinzilor textuale există, interșanjabile, un eu al scrisului și un tu al lecturii: „Mă-ntreb când o să mai pot arăta altora spectacolul minții mele? Știu acum că el depinde de spectacolul minții celorlalți” [2007 a, p. 19].

Dispersia eului dă impresia de stagnare, de oprire în loc a fluxului vieții, de înfășurare în aburii fantomatici ai emoțiilor trecutului, de pierdere a coordonatelor ființei: „Viața mea nu merge mai departe, ea s-a oprit undeva pe drum și continuă virtual, ca o linie punctată, ca un vas fantomă. Orice ating devine abur, iar dacă ating până și pulberea asta străvezie, ea devine emoție, iar emoția se schimbă în frică. Așa că încerc să rămân măcar la stadiul de abur fără puncte e sprijin” [2007 b, p. 152].

Haosul creat prin pierderea contururilor și a substanței cunoscute generează impresia decorporalizării, a proiectării din afară, a dedublării: „Parcă sunt altul: când mă pieptăn, de pildă, parcă pieptăn pe altcineva. Dispersia ființei mele e acum totală, și nu știu dacă există destulă „masă critică” pentru o readunare a acestei pulberi. Da, sunt praf și pulbere acum.” Conștiința are precogniția aluvionării, a înfășurării spiralei în jurul ei înseși, a apropierei momentului autocitirii tiparelor constitutive: „Mintea mea e descompusă acum, dar sper că e perioada de lichefiere a organelor și de refacere a schemei corporale din stadiul de nimfă, prin care poate trecem toți uneori. Sau o singură dată” [2007 b, p. 206].

Dispersia și coagularea totalității, jocul de plinuri și goluri ale ființei este conștientizat ca proces creator: „E în mine „în același timp mișcare și repaos” ca în câmpul energetic de câmp zero ce formează „țesătura lumii” [2007 a, p. 327].

Cealaltă față a benzii lui Moebius ne dezvăluie un eu re-prezentat/re-dat lumii, construit și deconstruit cu fiecare pagină a jurnalelor, precum și în interviuri. Mircea Cărtărescu are grijă, de fiecare dată când este întrebat, să sublinieze ecartul între eul ficțional, care e, pe de o parte, cel al operei și al jurnalelor, produs al oglinzilor, eul auctorial și eul real, al omului Mircea Cărtărescu. Dacă ultimul aparține cu desăvârșire sferei vieții private, iar primul este un

Iulian Boldea, Dumitru-Mircea Buda (Editors)

CONVERGENT DISCOURSES. Exploring the Contexts of Communication

Arhipelag XXI Press, Tîrgu Mureș, 2016

ISBN: 978-606-8624-17-4

Section: Literature

construct ficțional, imaginea autorului în afara textului este nu atât un construct, cât un edificiu, construit și deconstruit cu atenția specifică aceluia care vrea să stăpânească bună măsură: „Trăiesc pas cu pas, văduvit de orice gândire frontală, de orice memorie de lungă durată. Ca Bird, adică, și îndeobște – *nice word* – ca orice artist, în fine, sunt artist, așa cum devin artiști toți marii mahări ai gândirii subterane după ce nu mai scriu nimic și după ce lumina talamică li s-a stins. Rămâne atunci bohemul, cel ce delirează pe la mese și se paradește cu bună știință. M-am construit atât de multă vreme, am rămas edificat (în legătură cu ce?) atât de mult timp, încât, ca să evit păcatul mortal al trufiei, mă voi distruge oscior cu oscior și sinapsă cu sinapsă. Ca la sfârșit să-i pot prezenta cu mândrie marelui mâncător de zgârciuri tributul meu: câteva zgârciuri murdare pe un fâraș de aur masiv” [2007 b, p. 57].

Creatorul este conștient de forța și slăbiciunea sa deopotrivă, ambele creatoare: „În banalitatea și conformismul firii mele – care se-arată peste tot – există o forță ascunsă, care-ar fi rămas ascunsă și față de mine dacă n-aș fi scris. [...] N-ai meritat nimic din toate acestea pentru că ai crezut că nu le meriți”; „Tocmai eșecul te face viu. Când reușești, intri în moarta și pierduta pentru om ordine dumnezeiască. Dezlipești de pe pielea creierului acea faptă și o-mpingi spre țeasta plină de stele. Când pierzi însă, când scrii prost, când nu e nimic în mintea ta decât dorința umilită clipă de clipă de a fi cineva – atunci simți viața - , chinul, penibilul, bâlbâiala care e viața. O poezie în care *atitudinea* devine conținutul, așa cum în teoria comunicării *mediul* este mesajul” [2007 a, p. 27].

Sunt parcurse, așadar, stările de Bardo ale ființei creatoare: „Sunt 6 Bardo (stări intermediare): 1. Bardo intrauterin; 2. al stării de vis; 3. al meditației concentrate; 4. al clipei morții; 5. al trăirii Realității (când apar fantomele karmice); 6. al căutării matricelor” [2007 a, p. 184].

În decodarea eului cărtărescian așa cum este el configurat în jurnale și interviuri, cititorul nu trebuie să uite legea constitutivă a acestor dezvoltări, înscrisă pe ultima pagină a volumului al doilea al *Jurnalului*: „Și așa vei înțelege ceea ce înțeleptul cu ochi oblici știuse mult înaintea noastră, anume că „vorbele frumoase nu sunt sincere/și vorbele sincere nu sunt frumoase” [2007 b, p. 436].

Distanțarea față de postmodernism e o poziție declarată în mai multe rânduri de Mircea Cărtărescu, și justificată uneori în *Jurnal*.

Încercând să definească pentru sine originalitatea scrierilor sale, autorul începe prin a separa apele cunoscute și continuă printr-o decantare a stilului propriu: „Ar mai fi jurnalul, volumul cel prosaic și orbitoriul (pentru trama oranjă a căruia – și cajunescă – am câteva idei, dar, ca de obicei, prea puțină documentație). Și în nici un caz cărtuloaia mea nu vrea să fie un vis visător și visătoresc. Roussel e un model care mă atrage tot mai mult. Manieră, surrealsim, artificiu. *Și altceva, ce nu pot încă defini. Și cărtărescianism, whatever that could mean*” [2007 a, p. 317, s.m., D.S.] .

Despre surrealismul în stil Roussel scrie cu admirație dar și cu distanța necesară proprie felului lucid de abordare a operei celorlalți și simțului extraordinar al literarului pe care este conștient că îl deține: „Morga lui Roussel, din care citesc acum *Locus solus*. E posibil ca sursa nr. 1 a suprarealismului să fie cea mai neașteptată: raționalismul mecanicist al Enciclopediei.

Iulian Boldea, Dumitru-Mircea Buda (Editors)

CONVERGENT DISCOURSES. Exploring the Contexts of Communication

Arhipelag XXI Press, Tîrgu Mureș, 2016

ISBN: 978-606-8624-17-4

Section: Literature

De acolo, din planșele statice ale dicționarelor, atlaselor anatomice, desenelor ingineresti demodate, infirmate și ridiculizate de noua știință de după 1914 (sau de după 1880?), ca și din gravurile naive din *Revue des Deux Mondes* etc., vine imageria lor în același timp exactă și aberantă, geometrică formal și primitivă în semnificație, de parcă structurii cerebrale i-ar fi lipsit un țesut și o funcție esențială. Și într-adevăr îi lipsește creierul de mamifer, al emoțiilor și al căldurii, al reprezentării complexe, umanizate, a vieții. Verosimilitatea, emoția, simțul relațiilor umane, subiectivitatea sunt cu desăvârșire absente din scrierile suprarealiștilor, care privesc viața sufletului cu ochi de inginer, sau de medic legist. Straniul se naște din acest scurtcircuit dintre intelect și arhetipuri, fără medierea emoției, cauzalității, memoriei. E o artă pur descriptivă și spațială, atunci când descrie perfect indescriptibilul, când geometrizează visul. Imaginația suprarealistă e și ea mecanică, de cifru secret sau de orologiu, provenind din jocul aleatoriu al cuvintelor și cifrelor, ca în Poe sau în Mallarme. Hazardul creează ordine și este lucrul cel mai uimitor, *summa* mării opere suprarealiste. Semnul sub care ar putea sta mișcarea asta este cristalul. Atunci când Sade sau Roussel vor să ilustreze un discurs înalt (fiindcă o altă sursă este clasicismul academic), o fac stângaci și clișeizant, de parcă noblețea, compasiunea, dragostea, furia ar fi tot niște angrenaje ale mașinăriei cu aburi, cu tije, roți și cronometre, din care constă pentru ei lumea. O totală insensibilitate pentru uman, suferință fizică sau morală, psihologie în general, explică și cruzimea estetică, inocentă din scrierile lor. Suprerealismul – arta fără empatie. Toți sunt niște psihopați în acest sens, al aplatizării afective, al infantilismului. Dar psihopați cu un puternic simț pentru teoretic, utopie, speculație. Da, Roussel descrie cu morgă scene de morgă, ca și când ar ține prelegeri, servindu-se de material didactic. (și oare nu orice material didactic e un obiect suprarealist, în măsura în care ne obligă să privim non-empatic fragmente izolate din univers? El începe cu anatomia și fiziologia entităților envizajate, ca să încheie cu etiologia lor. Prin imaginile eliberate, el însă stârnește reacțiile noastre bazale: frica, ura, repulsia, sexualitatea care animă lumea totemică a arhetipurilor. Acest mariaj al cerului (științific) cu infernul (arhetipal), eludând pământul, face din suprarealism, de fapt, un *circumrealism*. Este motivul pentru care orice scriere cu pretenții științifice dinaintea adevăratei emergențe a spiritului științific are un inconfundabil aspect suprarealist, de la operele alchimiștilor la hărțile lumii noi și ecorșeurile secolului al XVII-lea. Și, firește, gravurile după Jules Verne și Wells” [2007 a, p. 225].

Nefiind de acord cu această mecanică a visului, Cărtărescu se desparte și de ceea ce a împrumutat ea postmodernismului, așa cum se vedește procesul prin ochii lui Musil: „Din Musil, pentru definirea atitudinii postmoderne: „A apărut o lume de însușiri fără om, de experiment fără cel care le trăiește, aproape că s-ar zice că în caz ideal omul n-ar mai trăi vreă experiență la modul privat și povara liniștitoare a responsabilității personale se va dizolva într-un sistem de formule ale semnificațiilor posibile. Probabil că dezagregarea concepției antropocentrice, care atâta vreme l-a considerat pe om drept centrul universului, dar care de secole e pe cale de dispariție, a atins în sfârșit eul însuși, căci credința că lucrul cel mai important într-o trăire este să fie trăită și într-o faptă este să fie înfăptuită începe să li se pară celor mai mulți oameni o naivitate. Mai există firește oameni care trăiesc la un mod cu totul personal[...]

Iulian Boldea, Dumitru-Mircea Buda (Editors)

CONVERGENT DISCOURSES. Exploring the Contexts of Communication

Arhipelag XXI Press, Tîrgu Mureș, 2016

ISBN: 978-606-8624-17-4

Section: Literature

Le place tot ce intră în atingere cu degetele lor și sunt persoane atât de desăvârșit personale pe cât mai este cu putință”...în contact cu ei, lumea „strălucește ca un curcubeu” [2007 b, p. 423].

Această opțiune pentru „trăirea la modul personal” îl determină să prefere *Omul fără însușiri* oricărui experiment postmodernist generat de epoca postindustrială tehnologizată electronic: „*Omul fără însușiri* mă încântă cum foarte puține cărți au făcut-o. e exact ce mi-ar fi plăcut și mie să scriu. Și e, mai mult ca orice experiment postmodern de azi, cartea epocii noastre, dovadă că nu tehnologia electronică a generat postmodernitatea, ci mișcarea interioară a ideilor despre sine și lume”[2007 b, p. 452].

Scriitorul refuză disperarea veselă a prestidigitatorilor care-și vând iluziile dezvăluind căptușeala mantalei: „Postmodernitatea e o vrăjitorie ca toate celelalte, dar scamatoria a renunțat să se mai dea drept realitate: nu , nu e mana, nu sunt puteri magice, nu există zei și nici demoni de-adevăratelea. Nu existăm nici noi și totuși suntem cei mai perfecți prestidigitatori. Jonglăm cu adevăruri de-o zi. Și suntem veseli. Or exista oameni, sau or să existe, care să poată respira acest aer. Cei mai mulți însă, cred că sunt niște nefericiți ca mine, care își folosesc disperarea ca să se convingă că disperarea nu are sens, că asta e și nimic altceva nu poate fi, așa încât trebuie să acceptăm noua lume. O resemnare cu un zâmbet forțat pe buze” [2007 a, p. 448].

În condițiile suprapunerii la un moment dat, în câmpul literar românesc, a două concepte – textualism și posmodernism - autorul face distincția atât la nivelul scrierii, cât și la acela al lecturii: pe de o parte, are conștiința separării textualismului de un veritabil postmodernism: „Ca să nu uit (după ce azi am vorbit și s-a vorbit despre arabescurile arăbești și despre ghicitul în postmodernism, adică două idei mai vechi pe care le-am văzut pâlپând holografic în aer ca savarinele Garoafei. Mă edific, mă lămuresc și mă limpezesc - de asemenea, mă clarific – zi de zi mai mult spre mai marea glorie a ignoranței mele): opoziția textualism/postmodernism este opoziția lansator textual/atractor fractal. *Of course, male/female a.s.o*”; pe de altă parte, „să citești naiv, să te lași manipulat , să cazi în toate capcanele, să dai în toate gropile textuale. Altfel n-ai înțeles niciodată nimic din actul lecturii – care e un act de credință și nu unul lucid. Scrisul este hipnoză, cititul este umilință. Textualiștii din toate vremurile au fost uneori admirați, alții neînțeleși. Niciodată iubiți.” [2007 a, p. 347].

Desprinzându-se de postmodernism, Cărtărescu se lasă impregnat nostalgic de ironia acestuia, topitoare de granițe bine știute și generatoare de altele, imprevizibile: „Înțeleg atât de bine acum ce înseamnă un original și un *second-hand*. Și știu, și exult la gândul că, odată, ce am crezut că e nou și original în scrisul meu va diminua și se va topi „în vuietul vremii”, iar lucrurile scrise ca umplutură sau în joacă sau surprinse cu o privire laterală vor crește și se vor umfla sub lumina unei alte poetici, imprevizibile de acum” [2007 b, p. 35].

BIBLIOGRAPHY:

Mircea Cărtărescu, a, *Jurnal I*, 2007, Humanitas, București.

Mircea Cărtărescu, b, *Jurnal II*, 2007, Humanitas, București.

Mircea Cărtărescu, *Jurnal III. Zen*, 2010, Humanitas, București.

Simona Sora, *Regăsirea intimității*, Editura Cartea Românească, București, 2008.

Iulian Boldea, Dumitru-Mircea Buda (Editors)

CONVERGENT DISCOURSES. Exploring the Contexts of Communication

Arhipelag XXI Press, Tîrgu Mureș, 2016

ISBN: 978-606-8624-17-4

Section: Literature

Eugen Simion, *Genurile biograficului*, Editura Univers Enciclopedic, București, 2002.